

Tidslinjen visar nedslag under åren 1942 till 2017 - större händelser i världen, i Sverige, i Jönköping och hos Vätterhem.

Adolf Hitlers krigsmaskin börjar knacka. I Sverige jublas det över löparen Gunder Höggs framgångar.

Två amerikanska bombplan nödlandar på Jönköpings flygfält - alltså det gamla vid Ljungarum.

Tyskland kapitulerar i maj efter att bland annat ha terrorbombats av de allierade. Det blir fred i Europa som delas mellan segrarmakterna. I augusti spränger USA atombomber över Hiroshima och Nagasaki vilket får även Japan att ge upp. J-södra, där »Timpa« Simonsson är hjälte, går upp i allsvenskan.

1942

Stiftelsen Bostadshus bildas.

1943

Lillgatan 34 börjar byggas. Huset skulle sedan både säljas och köpas tillbaka av Vätterhem.

1944

1945

1940-TAL: KRIG OCH FRED

Den socialdemokratiska landsfadern Per Albin Hansson dör. Hans partibroder Tage Erlander tar över som statsminister.

Karin Kock blir landets första kvinnliga minister.

De så kallade tattarkravallerna bryter ut när Jönköpings stora resandebefolkning i de ruffiga husen vid Östra torget och på Kålgården angrips av en lokal mobb. Av den anledningen är Jönköpingskravallerna ett bättre namn på händelsen.

Kommunistpartiet under Mao utropar Kina som folkrepubliken. Han blir sedan dess diktator (med många liv på sitt samvete) fram till sin död 1976.

1946

1947

1948

1949

Kanalgatan 38 - 40 byggs.
Åren därefter byggs Mellangatan 36 - 38 och Kanalgatan 34 - 36.

Arkitekttävling om nya området Österängen.

FOTONDETTA UPPSLAG WEINERKARLESTEDT

Smedjegatan.

Året är 1942. Ur radion strömmar »Min soldat« med Ulla Billquist. Ransonering och beredskap är ord för dagen. Vintrarna är kalla och långa.

Danmark och Norge är ockuperat. I Finland pågår fortsättningskriget. Hemma i Sverige balanserar en samlingsregering mellan de stridande.

Detta år vänder dock krigslyckan för Hitler. Först med slagen vid El Alamein i Nordafrika. Därefter vid Stalingrad i Sovjetunionen. Strax före jul året innan går USA in i kriget när Japan anfaller flottbasen Pearl Harbor på Hawaii.

Andra världskriget slutar tre år senare - då har miljoner människoliv offrats. Främst i kriget där Sovjetunionen drabbas hårdast. Men också genom den nazistiska utrotningspolitiken som riktar sig mot politiska meningsmotståndare, romer, homosexuella, förståndshandikappade och framförallt judar. När kriget är över står det klart att ett folk mord begåtts.

13 GRAM KAFFE I VECKAN. Men trots krigets fador utanför Sveriges gränser pågick naturligtvis ett vardagsliv här hemma. Vad lagade man för mat under och efter kriget till exempel? En lång rad livsmedel var alltså ransonerade. Redan i början av 1940 ströps kaffet, tidvis var ransonen endast 13 gram per person och vecka. En tiondel av konsumtionen året innan. Strömning och sill hörde inte till de ransonerade varorna. Det åt man. Laxsoppa kunde också stå på menyn. Fisk fanns ju i svenska vatten. Också öl och brännvin producerades i landet - det hällades upp i många glas.

Utvecklingen mot mer fabriksframställda livsmedel börjar så smått - Kavli lanserar till exempel sin Raketost. Den blir kvar till 1979.

1940-TAL: KRIG OCH FRED VÄTTERHEM BILDAS

BOSTADSSTIFTELSE STARTAS. I Jönköping fattar de styrande ett viktigt beslut i denna oroliga tid: en kommunal bostadsstiftelse startas.

Det är vår i luften den 23 april 1942 när stadsfullmäktige - 33 herrar och tre damer »varjämte herr borgmästaren Oscar Dahlbäck å magistratens vägnar tillstädeskommit« - samlas. På den tiden kunde man skriva protokoll. Men vanligt folk förväntades kanske inte att läsa.

Förslag till stadgar för Stiftelsen Bostadshus, alltså Vätterhems föregångare, hade presenterats i en skrivelse till drätselkammaren i början av mars. Som avsändare stod den bostadssaneringskommitté som tillsatts några år tidigare för att råda bukt på den besvärande bostadssituationen i Jönköping; folk bodde trångt och standarden var oftast usel.

Portalparagrafen i stadgeförslaget, nummer två, slog fast:

Stiftelsen har till ändamål att inom Jönköpings stad förvärva, bebygga och förvalta fastigheter, som för sanering rivits eller komma att rivas, samt att främja bostadsförsörjningen huvudsakligen för personer, som tidigare haft bostad i nyssnämnda äldre fastigheter, dock att till hyresgäster endast böra antagas personer, vilka äga hemorts rätt i staden.

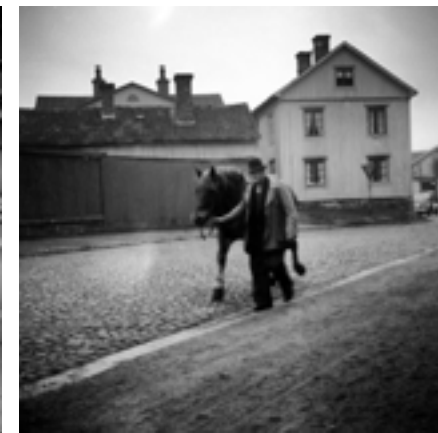
Stadgarna antogs - med ett undantag. Grundfonden för stiftelsen höjdes rejält, ja fördubblades. Det blev 20 000 kronor istället för de föreslagna 10 000.

Stiftelsen förvaltades från början av stadens fastighetskontor. Så skulle det förbli de nio första åren.

Men Jönköping var inte på något sätt först ut. Tvärtom. Redan 1849 hade Göteborgs stad uppfört hus åt den Västsvenska metropolens arbetarbefolkning. Fler initiativ följde - ibland som filantropiska projekt finansierade av bättre bemedla-

Smedjegatan.

Hästar - en del av Jönköpings gamla gatubild.

de - i Stockholm, Västerås, Gävle och Norrköping till exempel. Också hyresgästerna själva tog initiativ: 1923 bildades bostadskooperativa HSB. År 1940 tillkom Riksborgen med bland annat fackliga organisationer i ryggen.

LILLGATAN FÖRST UT. Sex år senare, 1946, fastställde staten villkor för kommunalt kontrollerade bostadsbolag - allmännyttan kallad. Många av dessa kom 1950 att bilda en gemensam centralorganisation, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO. Vätterhem är en av medlemmarna. Allmännyttan skulle vara hyresledande även för de privata värdarna. Och man skulle inte ägna sig åt hus enbart för samhällets mest utsatta, boendet skulle vara blandat. Däremot fick man ett särskilt socialt ansvar.

Stiftelsens första byggen blir på Lillgatan på Liljeholmen åren 1942 och 43. Kostnaden för hus nummer ett beräknades till drygt en kvarts miljon kronor. Men endast Jönköpingsbor kom alltså ifråga för de nya lägenheterna, Huskvarnabor och andra behövde inte göra sig något besvär, storkommunen låg ännu 30 år fram i tiden.

Ett krav på hyresgästerna var också att deras bohag »skulle vara fritt från ohyra«. Långt ifrån en självklarhet vid denna tid.

Lillsjöraden - innan utfyllnaden
i Munksjön började.

KURT SJÖSTRÖM FLYTTAR IN HOS STIFTELSEN PÅ KANALGATAN

Kanalgatan på Öster var också ett av stiftelsens tidigaste byggen. I Vätterhems jubileumskrift från 1992 »En kavalkad i ord och bild speglade VätterHems 50 år« berättar Kurt Sjöström - då 79 år - hur han och hustrun Elin flyttade från en gammal lägenhet på Kanalgatan till en av stiftelsens nya på samma gata:

- Jag kommer ihåg att vi för lägenheten på Kanalgatan 14 betalade 25 kronor i månaden, men det ska sägas att det var fråga om en lägenhet vars standard ingalunda går att jämföra med dagens lägenheter. Utedass och vatten på gården samt uteförråd där potatisen frös om vintrarna...

Tiderna har förändrats och även om hyran var låg i vår första lägenhet var standarden så låg att nutidens människor knappast kan fatta det, berättade Kurt Sjöström 1992. Då hade han hunnit bo hos Vätterhem i 46 år - på samma gata där han en gång föddes. Idag motsvarar 25 kronor knappt 500.

»Det var fråga om en lägenhet vars standard ingalunda går att jämföra med dagens lägenheter. Utedass och vatten på gården samt uteförråd där potatisen frös om vintrarna.«

